

Er der et alternativ?

Af Jens Skou Olsen

Marts 2015

Hvordan bliver mine børn lykkelige – med eller uden uddannelse? Hvordan kan jeg – der selv stadig leder efter svar – kunne være i stand til at beslutte, hvad andre mennesker skal gøre og udsættes for? Hvad er bedst: et liv på kontoret eller et liv i skovene? Svigtede jeg min far, da han lå for døden, og jeg var på konference i udlandet med kollegerne? Hvad er i det hele taget meningen med livet?

Når vi somme tider ligger vågne om natten og kigger ud i mørket, så melder de store spørgsmål sig. Og disse spørgsmål gemmer vi oftest til vores hemmelige, natlige ulvetimer, hvor vi har sammenlignende billeddannelser i ubemærkede øjeblikke – hvor dagligdagens forsvar er *nede* og dét, som vi egentlig gerne ville sige til os selv, hvis vi kunne give os selv fri, strømmer frem. Spørgsmålene, vi stiller os selv i hemmelighed er mange og forskelligartede, men alligevel kredser de alle om den samme varme grød:

Er vi på rette vej? Eller har vi længe været på vildspor – og er der et alternativ?

Hvornår kan vi begynde at leve?

Commencement Speech er en gammel amerikansk tradition. Commencement betyder 'begyndelsen på noget', og umiddelbart kunne man måske tro, at det var en tale, som bliver afholdt ved fødslen eller barnedåben; en tale, der passende kunne hylde den lykkelige begyndelse på et nyt liv. Talen behøvede ikke være lang, den kunne blot være et være kort: "Lev!" Som et radikalt kategorisk imperativ ville denne i virkeligheden forunderlige og dybe etiske fordring runge ud i verden med besked om, at nu skal der leves *eller væres til* på fuld kraft.

Er der et liv før døden?, spørger vi nogle gange os selv og hinanden med et glimt i øjet; og med god grund, for der er mange trædemøller rundt omkring i vores kultur, som vi kan forvirre os ind i. Og så kommer det: denne *Commencement Speech* er rent faktisk en tale, der afholdes *som afslutningen på årtiers skolegang*. Hvordan kan det være – betød det ikke tværtimod begyndelsen på noget? Nej, i den vestlige kultur lykkes det os faktisk aldrig at få taget ordentlig hul på livet. *Vi skal bare lige...* – Vi skal bare lige i vuggestue, så far og mor kan tjene til sommerferien, vi skal bare lige i børnehave, som jo er den perfekte

forberedelse til det, der kommer lige om lidt: grundskolen, der jo er en vigtig, afgørende forberedelse til den videregående uddannelse, der jo er en forudsætning for overhovedet at få et job. Og så begynder livet for alvor, når vi med vores fine eksamenspapirer kan lytte til livs-begyndelsestalen: Nu lever vi!

Men nej: vi er ikke helt i mål, for vi starter vores arbejdsliv på nederste trin i rang-, kompetence-, løn- og legitimitetsstigen. Vi skal bare lige arbejde et par år i lokal-teamet, så bliver vi forfremmet til hovedkontoret; og når vi så har opnået det, så ser vi videre opad mod det næste trin, der vil give os endnu flere muligheder for at leve. Der er hele tiden et næste trin, og det er som om, at vi til stadighed venter på det øjeblik, hvor vi rigtig kan leve. Det er som om, der ligger en hemmelig belønning gemt bag alle disse 'lige om lidt', 'til næste år' og 'snart'; og spørgsmålet er, om vi bliver narret eller lader os narre? Svaret gives ofte for sent; og mange mennesker må med vantro se deres hele liv i øjnene *i retrospektiv* som denne jagt efter dette tidspunkt, som ofte skuffer fælt. Vi blev stillet noget i udsigt ved alle disse begyndelsestaler, som ikke viste sig at have noget på sig. Som løget, der blot er lag på lag af hud *uden kerne*, så viste alle disse løfter om begyndelsen på *det levende liv* at være et Fata Morgana.

Undervise, lære eller gøre?

I den seneste tid er vi blevet mere og mere opmærksomme på, hvordan vi administrerer vores børns liv i skolen, og vi beslutter og handler resolut på børnenes vegne, selv om vi inderst inde selv stadig søger efter svar på de grundlæggende spørgsmål, som dette essay begyndte med at konstatere. Hvorfor er jeg til her i verden? I denne korte tid fra vugge til krukke, hvilket menneske vil jeg være, hvordan vil jeg forvalte mit udmålte antal vejtræknings? I den vestlige kultur handler det om viden, om at lære med tryk på *at lære*. Lærestanstalter kalder vi det ikke mere, men det var måske den mest rammende betegnelse. Anstalter for læring, hvor vi sætter vores lid til, at indoptagelse af viden vil hjælpe os videre frem. Men er det nok at vide en masse, og er det tilstrækkeligt, at vi bliver *læredygtige*? Vi er blevet i tvivl om hvorvidt læredygtighed er det samme som levedygtighed, og mange stemmer rundt om i vores kultur efterspørger en gentænkning af vores skoler som andet og mere end læringsfarme. Er der et alternativ?

Kunne vi opdyrke *Levende, skabende fællesskaber* i stedet for? Hvis livet skulle være andet end denne uendelige udsættelse af glædesråbet "Lev!", så må livets svingning, mening, sanselighed og bevægelse igen indtræde som centrale bevægere – og det er kunstneriske tilstande af udvidede kollektive oplevelser, *der ikke handler om mere og andet end sig selv*. At opleve kunst er *at leve igennem* kunsten og dermed ikke noget, der skal udholdes til fordel for en kommende lykke. Kunsten er sig selv igennem sig selv, og det er alt nok.

Er dette alternativet til vores kulturs mange trædemøller? Skal vi kræve, at hvert livsøjeblik må give mening som sig selv, og skal vi dermed afvise vores kulturs

svindelnummer, hvor gulerod og stok driver os ud af os selv og ud af livet? Er det muligt at bygge et samfund, hvor vi kan være til og være i live sammen, samtidig? Er der et alternativ?

Kunsten er...

Hvad er kunst, og hvilket potentiale rummer kunsten i form af musik, billedkunst, poesi og dans for vores søgen efter et livs-levende alternativ? Jeg er musiker, og jeg er ikke i tvivl, når jeg efter at have spillet blot et par toner ser glædens og forundringens lys tændes i menneskers øjne. Babyer, børn, unge, gamle og oldinge. Det er et lykkeligt øjeblik, når en 90 årig gammel dame rejser sig fra kørestolen og danser et par trin til min kontrabas' svingninger – hun lever! Kunst kan noget med mennesker, hvis vi da ellers giver vores medmennesker en ærlig chance for at opleve den. Men gør vi da ikke det, når fladskærmene banker X-Factor ud i alle stuer med blændende lysshow og autotunet musik? Nej! Vores kulturs elektronik og lysende pixels er et symptom på vores berøringsangst, og med skærmenes hjælp kan vi slippe af sted med blot at leve parallelt med hinanden i sikker afstand, ikke *sammen med hinanden*.

Elektronik og pixels er et fattigt surrogat, som har det med at fastholde os i trædemøllerne. Kunsten skal, hvis den skal nytte noget, tværtimod være spillevende og fysisk håndgribelig, den skal smages på, duftes, mærkes og musikkens toner og rytmer skal presses mod vores trommehinder. Og så bliver kunsten og kulturen pludselig farlig, for den stiller os netop de spørgsmål, som vi har det med at undertrykke. Vi får mod på livet, føler os opløftede, frie, næstekærlige og forbundede – og vi når måske endda at skimte det bedrag, vi udsættes for. Men kunsten har aldrig været så svært tilgængelig, som den er i dag. I dag *producerer* vi kunst, som var det plastic dimser og sælger den til højstbydende i smagfuld indpakning, som var den blot endnu et *vækstparameter*. Kulturministeriets kunstskoler er blevet reduceret til elitære, berøringsangste akademiske institutioner, hvor kunsten – i stedet for at blive skabt af menneskers slid og sved sammen med mennesker for mennesker i lokalmiljøet – tænkes frem med marketing og buzz-words som rekontekstualisering, samtidsorientering og branchekendskab. Målet er produktion og salg, eksport og legitimitet. Men hvad med den 90 årige dame i rullestolen, hvad med menneskene? *Er der et alternativ?*

Kunne vi i stedet gøre det til en levende del af de unge musikers, maleres og danseres uddannelse, at de skulle ud i lokalmiljøet, ud i verden og opdage kunstens kraft i mødet med levende mennesker, der har behov for at blive berørt og opdage, at de 90 år gamle ben godt kan klare endnu en dans trods alt? Har vi en etisk forpligtelse til at minde hinanden om, at kunsten ikke skal isolere sig på den røde løbers magelige *safe zone* og i stedet for komme *mennesker i møde*? Håndens, ørets, øjets håndværk i bedste forstand som vibrerende, nødvendige kulturelle brændpunkter i vores fælles hverdag. Jeg ser for mig, hvordan alle plejehjem, alle børnehaver, vuggestuer, skoler, arbejdspladser og gadehjørner kunne vibrere af unge mennesker, der i stedet for blot *at lære at lave kunst* rent faktisk

kunne få en chance for at føle sig som kunstnere; som katalysatorer og budbringere for en medmenneskelighed og et håb, som man i vores mediestyrede samtidskultur ellers godt kan glemme, når man er henvist til plejehjemmets larmende, menneskefjendske tavshed forklædt som elektronisk pixel-tidsfordriv.

Der er et alternativ

Begrebet "alternativ" er et af vores sprogs mere dynamiske begreber med mange betydninger. Afledt, som det er af det latinske "alternare", henviser begrebet til muligheden for, at tingene kunne være anderledes. Der er en anden vej. Måske endda en bedre vej, som begrebet "alternativ energi" antyder og nogle gange måske en udfordrende vej som i "alternativ livsførelse". Men frem for alt, så giver vi hinanden den gave, at vi med alternativet foran os har muligheden for at vælge en anden vej. Og det er afgørende, for mig at se. Når vi ligger vågne om natten og brydes med de store spørgsmål, så viser de os frem for alt vejen til alternativer. Vi ved det godt: vi er ikke på rette vej, vi har længe været på vildspor; og det er som om, at livet stiller os overfor nogle spørgsmål, som det er vores opgave at besvare. Og det er ikke tilstrækkeligt at bede vores indre stemme tie stille. Vi må "svare til" eller "svare an", og dette er vores "an-svar": *ikke at vige uden om*. Og mens der nok findes alternativer til det meste, så er der dog en sag, der ikke sådan lader sig smykke af et alternativ: *Der er ikke noget meningsfuldt alternativ til at tage alternativet alvorligt!*

Jens Skou Olsen

Docent, ph.d. fellow
SACRE, CVL Copenhagen Business School
jenso@ruc.dk